

Revize rámcových vzdělávacích programů jako příležitost pro nastavení plynulého přechodu mezi stupni vzdělávání

(Havlínová, Hana a Hana Splavcová, červen 2024, bude publikováno v Řízení školy)

Návaznost předškolního a prvostupňového vzdělávání, stejně tak provázanost mezi prvním a druhým stupněm základní školy je v souvislosti s úpravami rámcových vzdělávacích programů pro předškolní i základní vzdělávání významným tématem. Jak v odborných kruzích, tak mezi laiky, se diskutuje o potřebě jejich skutečné, nikoliv jen deklarované, návaznosti.

Strategie vzdělávací politiky 2030+, která je pro revize RVP jedním ze zásadních dokumentů, jako klíčové atributy uvádí hledání cest pro vytvoření podmínek umožňujících individualizaci vzdělávání ve snaze o rozvoj potenciálu každého žáka, zaměření na rozvoj klíčových kompetencí, náročnost vzdělávacího obsahu úměrnou vzhledem k vývoji žáků a návaznost mezi vzdělávacími stupni.

Formálně je návaznost předškolního a základního vzdělávání zakotvena ve školském zákoně, kde nalezneme významné shody v cílech vzdělávání. Na obou stupních bychom měli děti/žáky směřovat, motivovat a podporovat v zájmu o další vzdělávání, učit je žít ve společnosti, osvojovat si společensky uznávané hodnoty a budovat mezilidské vztahy založené na respektu k odlišnostem. Tyto cíle jsou propsány již do současných rámcových vzdělávacích programů a plynulost přechodu mezi danými stupni vzdělávání by tak měla být zajištěna.

V kontextu vysokého počtu odkladů školní docházky (25 642 dětí¹), žáků opakujících 1. ročník ZŠ (917²) a dodatečných odkladů (607³), se nabízí otázka, proč se plynulý přechod z mateřské do základní školy nedaří. Proto vnímáme aktuálně probíhající úpravy rámcových vzdělávacích programů, a zejména související metodickou podporu jejich implementace, jako příležitost pro reálné zlepšení školní reality a nastavení takových podmínek pro vzdělávání, aby se děti na počátku svojí vzdělávací dráhy nesetkávaly s neúspěchem.

Autoři návrhů změn v rámcových vzdělávacích programech pro předškolní a prvostupňové vzdělávání vycházeli z osobnostně rozvojového pojetí vzdělávání dítěte/žáka. V průběhu prací nad jednotlivými částmi RVP diskutovali a snažili se o sladění pohledu na dítě na konci předškolního vzdělávání, a tedy na počátku školní docházky. Pokud se na problematiku plynulého přechodu z mateřské do základní školy podíváme optikou navrhovaných dokumentů, zjistíme, že aktualizované RVP PV uvádí: „Hlavním cílem předškolního vzdělávání je rozvíjet osobnost dítěte po stránce sociální, emocionální, kognitivní i fyzické s ohledem na jeho dispozice a jedinečnost tak, aby na konci předškolního vzdělávání bylo samostatnou osobností, schopnou zvládat nároky života, které jsou na ně běžně kladeny v prostředí jemu blízkém, především v prostředí rodiny a školy.“ To se děje prostřednictvím vzdělávacích strategií, které učitel využívá pro rozvoj klíčových kompetencí a základních gramotností.

¹Údaje pro školní rok 2023/2024 <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp> (C1.25.1.)

²Údaje pro školní rok 2023/2024 <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp> (C1.20.1) bez žáků speciálních tříd

³Údaje pro školní rok 2023/2024 <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp> (C1.18.1) bez žáků speciálních tříd

Na tyto atributy předškolního vzdělávání plynule navazuje základní vzdělávání, které zejména ve svém počátku uplatňuje stejné vzdělávací strategie. Tím umožňuje dítěti postupně se adaptovat na změnu prostředí, přijímat nové povinnosti a výzvy, přijmout sociální roli žáka. V RVP ZV je tato návaznost podchycena v klíčových kompetencích, základních gramotnostech a očekávaných výsledcích učení v jednotlivých vzdělávacích oblastech.

Očekávané výsledky učení v klíčových kompetencích, základních gramotnostech a vzdělávacích oblastech RVP PV ukazují učitelům v 1. ročníku ZŠ, k čemu jsou děti v předškolním vzdělávání vedeny a co obvykle na vstupu do základního vzdělávání dokážou. Pro plynulý přechod z mateřské do základní školy jsou důležitým předpokladem socio emoční dovednosti. Jde o to, aby dítě zvládalo odloučení od blízkých osob bylo samostatné v sebeobsluze, dokázalo říct si o pomoc, dokázalo počkat, vydržet, dokončovalo započatou činnost, respektovalo, že ne vždy na něj přijde řada. V předškolním vzdělávání nerezignujeme na rozvoj v kognitivní oblasti, protože usilujeme o celkový rozvoj osobnosti každého dítěte, ale respektujeme vývojová specifika a to, že je obvyklé, aby při vstupu do školy byly děti na různé startovní čáře.

Kompetenčně pojaté očekávané výsledky učení v jednotlivých vzdělávacích oblastech RVP ZV jsou doplněny o postupné nebo dílčí kroky, které nabízejí školám vodítko při tvorbě školního vzdělávacího programu a poskytují příležitost ke snížení tlaku na výkon na počátku školní docházky. V souvislosti s tím je diskutováno, jak by mělo probíhat adaptační období po nástupu dítěte do školy, protože jeho průběh má zásadní vliv na utváření vztahu dítěte k sobě samému, k vrstevníkům, ke vzdělávání. Umožňuje dítěti postupně se adaptovat na změnu prostředí, přijímat nové povinnosti a výzvy, přijmout sociální roli žáka.

Problematickým bodem na vzdělávací cestě žáka může být také přechod z 1. na 2. stupeň základní školy, přestože je základní škola prezentována jako jedna instituce. Již v roce 2011 Walterová výzkumně doložila, že nezanedbatelné části žáků přináší přechod na 2. stupeň významné obtíže bez rozdílu, zda se jedná o přechod z 5. ročníku do 6. ročníku v rámci jedné organizace, nebo z neúplně školy na plně organizovanou základní školu. Počet 920 žáků⁴, kteří opakují 6. ročník, je oproti opakujícím v dalších ročnících 2. stupně výrazně vyšší. Jako významný důvod propadu prospěchu je udávána odlišnost výuky, ve významu využívání odlišných výukových strategií, a tlak na očekávaný výkon v souvislosti s přijímacím řízením na střední školy.

Také v tomto případě vnímáme probíhající revize RVP jako příležitost pro nastavení takových podmínek, aby v rámci základní školy probíhal přechod mezi stupni na základě reálných možností ze strany žáků a očekávání druhostupňových učitelů opírajících se o znalost toho, k čemu jsou žáci vedeni na 1. stupni. Požadavek na kontinuitu očekávaných výsledků učení klíčových kompetencí, základních gramotností a ve vzdělávacích oblastech byl reflektován v průběhu tvorby návrhu RVP ZV, kde na jednotlivých částech spolupracovali společně odborníci pro 1. a 2. stupeň a usilovali o vyvážení a respektování didaktických specifík daných období a jejich svébytnosti. Kromě lineární návaznosti očekávaných výsledků učení sledovali také jejich přiměřenou kognitivní náročnost a její plynulé zvyšování. Jako nejobtížnější se jeví vystoupení za hranice zažitého tzv. oborového vnímání výuky na 2. stupni a navázání na integrující pojetí vzdělávání, které je na 1. stupni stále běžnější.

---

⁴ Údaje pro školní rok 2023/2024 <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp> (C1.20.1) bez žáků speciálních tříd

Rámcové vzdělávací programy, jak jejich název napovídá, vytvářejí rámec, ale samy o sobě změnu nezpůsobí. Jako zásadní vnímáme komunikaci mezi učiteli daných stupňů, vzájemnou znalost rámcových vzdělávacích programů, vývojových specifik dětí/žáků v daném období a v postupném sblížení používaných vzdělávacích strategií i kritérií hodnocení žáků (nejen) v přechodových ročnících.

pouze pro interní účely